

Indlæg i Berlingske 3. oktober 2011

Køberen tjener på sort arbejde

Af formandskabet for Det Økonomiske Råd: Claus Thustrup Kreiner, Hans Jørgen Whitta-Jacobsen, Michael Rosholm og Eirik S. Amundsen

Folkesport. Måneskinsarbejde er nærmest blevet en folkesport. Reelt er det køberen, der scorer op mod 80 procent af gevinsten, viser beregninger fra De Økonomiske Råd. Derfor foreslår rådets formandsskab, vismændene, at gå mere efter aftagerne af sort arbejde.

Du kender måske situationen: Du skal have lavet en lille reparation i hjemmet, tømmerfirmaet skal have 10.000 kr., men hvis du snakker med din bekendte, der er tømmer, kan han klare det for et par tusind og en god middag - selvfølgelig kontant og uden kvittering. De fleste af os er loydlige borgere, der ikke kunne finde på at stjæle i en butik, men vores tømmerbekendtes tilbud kan være svært at sige nej til. Også selv om man udmærket godt ved, at vores bekendte ikke betaler moms og indkomstskat af de par tusind kroner.

Analysen fra Rockwoolfondens Forskningsenhed viser, at halvdelen af vi danskere har købt sort arbejde indenfor det seneste år, og yderligere en tredjedel ville have gjort det, hvis lejlighed havde budt sig. En fjerdedel har solgt sort arbejde.

Sort arbejde er med andre ord lidt af en folkesport. Det er svært at opgøre det samlede tab af skatte kroner ved sort arbejde. I vores seneste vismandsrapport anslår vi, at gevinsten for statskassen, hvis alt sort arbejde som ved et trylleslag blev gjort hvidt, kan være helt op imod 29 mia. kr. Det er ganske vist et overkantsskøn, men forbedringen af den offentlige økonomi, hvis man permanent kunne gøre sort til hvidt kan nemt være så stort som svarende til to efterlønsreformer. Hertil kommer, at samfundet ville udnytte sin arbejdskraft bedre, hvis man kunne blive fri for, at nogle anvendelser af den pumpes kunstigt op, fordi man her kan unddrage sig beskatning.

Endelig er det særdeles svært at retfærdiggøre sort arbejde overfor den del af befolkningen, som er loydlig. Desværre kan sort arbejde ikke lige trylles væk. Det er svært og omkostningsfuldt at opdage sort arbejde, så man må se sig om efter andre tiltag end blot en forøget håndhævelsesindsats.

Fordel til køberen

Et muligt tiltag er at gøre køb af sort arbejde strafbart. Det er ulovligt at udføre sort arbejde, og det er i princippet også ulovligt at købe sort arbejde. Men det er sælgeren af sort arbejde, der har pligt til at indberette indtægten, så køberen kan hævde, at han troede, at sælgeren havde betalt skatterne, og det modsatte er meget svært at bevise. Det er derfor i praksis nærmest strafrit at købe sort arbejde.

Analysen i vores seneste rapport tyder på, at det faktisk er køberen, som får størstedelen af gevinsten ved sort arbejde. Hvis eksempelvis en gennemsnitlig tømmer arbejder en time sort, så vil han typisk få en sort løn, der er 27 kr. højere end hans hvide løn efter skat. Køberen sparer til gengæld ofte helt op til 123 kr., når tømmeren arbejder sort frem for hvidt, selv når der er taget højde for, at en sort time er mindre værd end en hvid, f.eks. fordi der ikke ydes garanti på den sorte. Det vil sige, at vores undersøgelser tyder på, at køberen typisk får helt op til 80 pct. af gevinsten. Normalt tilstræbes proportionalitet mellem forbrydelse og straf, hvilket også er grundfæstet i dansk lovgivning. I den forbindelse er det tankevækkende, at køberne af sort arbejde får størstedelen af gevinsten uden praktisk talt at risikere straf.

I Norge har man arbejdet med dette problem og besluttet, at køber som udgangspunkt er strafansvarlig uden yderligere bevisbyrde, hvis skattevæsenet opdager transaktioner mellem køber og sælger på over 10.000 norske kroner, hvor sælger ikke har betalt skat og afgifter. Det smarte ved den norske model er dog, at køber udtræder fuldstændig af sit strafansvar, hvis blot betalingen er foretaget elektronisk. Ved en elektronisk betaling efterlades et spor, som skattemyndighederne i en skattesag potentielt vil kunne anvende til at bevise, at betalingen har fundet sted. Og det er netop den centrale idé. Køber kan undgå strafansvar ved en meget simpel og helt omkostningsfri adfærd. Hvis købet alligevel betales kontant, betragtes det som et bevis for, at køberen har været medvidende, hvis arbejdet er udført sort.

Brug elektronisk betaling

Vi anbefaler, at en ordning i stil med den norske indføres i Danmark, og eventuelt med en lavere grænse for elektronisk betaling, f.eks. 3.000 kr. Da langt størstedelen af legale overførsler i dag finder sted elektronisk, pålægger dette ikke befolkningen ekstra byrder. Men vil det så fjerne sort arbejde? Næppe! Sort arbejde kan jo fortsat betales kontant. Men der sendes et klart signal til købere om, at ved kontant betaling risikerer de at deltage i noget ulovligt og kan straffes for det.

Det er blevet indvendt mod vores forslag, at det stiller købere af håndværksydelser dårligt mht. deres retssikkerhed og risikerer at føre til et overvågningssamfund. Det er to vigtige kritikpunkter. Til det første vil vi sige "snarere tværtimod" og til det andet "ikke nødvendigvis".

Faktisk betyder forslaget, at loydlige købere stilles bedre end i dag. Hvis køberne har betalt elektronisk, er det ikke længere muligt at komme efter dem for at have deltaget i en ulovlig sort aktivitet. I modsætning til dagens retstilstand gives køberne altså en enkel, praktisk mulighed for at træde ud af strafansvar.

Systemet vil være mest effektivt, hvis Skat ved mistanke om ulovligheder umiddelbart havde adgang til at se personers kontobevægelser uden først at skulle igennem administrative procedurer, da det elektroniske spor i så fald kommer i direkte anvendelse. Det ville dog kunne opfattes som en indgriben i privatlivets fred. Hvis Skat ikke umiddelbart får adgang til folks konti, vil det elektroniske spor ikke kunne anvendes ligeså

effektivt. Det vil så være den pris, man betaler for at undgå et "big brother-samfund".

Stadig kan forslaget være en god løsning, fordi det sender et klart signal om det sorte arbejdes ulovlighed til køberne, det skaber klarhed i skyldsspørgsmålet, og der er kun små omkostninger forbundet med det. Afvejningen mellem effektiviteten af systemet og hensynet til privatlivets fred må foretages politisk.

Gennemsnitlige betalinger for en tømrer hhv. sort og hvidt

A	Købers betaling for en hvid time, inkl. moms	474kr.
B	Nettotimeløn for en ansat tømrer (efter indkomstskatten er betalt)	126kr.
C	Timeløn for en sortarbejdende tømrer	153kr.
D	Forskel i købers værdi af en sort og en hvid time (f.eks. mistet garanti)	197kr.
	Sælgers gevinst ved sort arbejde (C-B) 27 kr. Købers gevinst ved sort arbejde (A-C-D)	123kr.

Kilder: Rockwoolfondens forskningsenhed, Danmarks Statistik, en række håndværksfirmaer samt egne beregninger.